

KÖNTÖS-SZABÓ ZOLTÁN

K. tiszteletes diáriuma

FEJZET A TRIANON GYERMEKEI C. (CSALÁDI) KRÓNIKA
II. KÖTETÉBŐL

Szeptember első nap- és eseményfoglalatában a Magyar Szövetség súlyos helyzetéről ír marokenbörbe kötött naplójába. Pálfi elnökpresbíter beszámolójára hagyatkozva részletezi, milyen mondvacsinált vádakkal s rágalmakkal akadályozzák a kisebbségi képviselet működését. „Ezenközben jóízűen csemcseg a román sajtó, hírlelvén: éppen Budapesten molesztálják kisebbségelnymó politikája okán Brătianu kormányát, amikor Magyarországon is felütötte fejét a numerus clausus. Megszóktuk a szemrebbenés nélküli lóditásokat, ill. túlzásokat román felebarátaink részéről, most mégis merő meglepetés ért bennünket: ugyanis a román zszurnalisták (ki hitte volna?) a szegediekkel példálózhatnak, értékes attribútumok szórdogálásával: *înălțator, măreț, emoționat, felemelő, magasztos, megindító, et cetera*. Azt azonban nem hozzák olvasóik tudomására, hogy Szegedre hurcolkodott univerzitásunk professzorai jól odamondtak mindkét félnek, úgy a Regátnak, mint Magyarországnak, felszólítván a címzettek: olykor-olykor mélyedjenek el az erdélyi szellemiségben, mely bárhol, bárminő körülmények között megőrzí jogérvékét, többek között.”

Szeptember 2-án igehirdetést tart, utána a rákosrendezői pályaudvaron történt szerencsétlenségről beszél a gyülekezetnek. „Hiób-hír soha nem érkezet elég későn. Tehervonat ütközött a repatriáltak ideiglenes menedékhelyeinek: a 35 vagonból álló alkalmi hajlékok lakóit álmukban érte a földindulás. Kisasszony napja közeleg, emlékeztettem a gyér számú templmozót, aggodalmunk azonban jócskán előre iramodik: immár az ötödik viszontagságos tél vár boldogtalan atyánkfiaira, kik mindnyájan rászorulnak részvétünkre. Még hamari indulatunkban se kárörvendezzünk: úgy kell nekik, mért hagyták el bérces honunkat. Hagyatkozunk az aranyosszéki szólásmondásra: mindenkinek megvan a maga keresztje, csak nincs kitűzve. S füleljünk legbensőbb titkainkra: bizony mondom, hogy mindannyiunkban felbuzdult, s tán mostanra se higgadt le teljesen a mehetnék vágya.” Szombati napfoglalatának zárósorában „borjúfrikandós Béla” EMKÉ-ben szárnyaltatott szívárványos képzelgéseit idézi fel. „Amíg minket látsz, ne félj, biztatott fivérem egyetlen pesti barátja, lesz lakás dosztig, véget ér az elszakított területekről idemenekült testvéreink kálváriája, teszünk róla, hogy ne sörgyári pincékben, marhavagonokban, barlangokban hanyódnak, kutyakötelességünk gondoskodni véreinkről, és fogunk is, ja!”

*

Alsó-Szentseren egy kicsit eltájolódtak az egyházi ünnepekkel, gondolom én. Tegnapelőtt Ciprian és Cornel mártírra emlékezett román lelkészársam. Ma: Mihály arkangyal napját ünnepelték alfaluban. Akárhogy nézem, Szt. Mihály napja 29-re esik. Onifor és hívei gyertyásmenetben vonultak végig az olaszjegenyész úton, a Naláczi-erdőbe zárandokoltak Mihai Vodă emlékhelyéhez.

Pálfi hozta hír Kolozsvárról: nem elég a hatalom által gyakorolt akadályoztatás, huzakodások, áldatlan civódások rongálják a M[agyar] Sz[övetség] belső életét: puccs

készül (vagy már lezajlott?) Jósika [Samu] báró ellen, keserítő széthúzások ezek. Annál örömösebb a faluközösségek összefogása Aranyosszék-szerte. Ez a szövetség, szabad mosolyogni rajta!, egyelőre csak a vaddisznók elleni fellépésben nyilvánul meg. Felső-Szentseren Czech mezőőr irányítja a védelmet: Vitán bandájának fúvósai képezik a riasztó csapat derékhadát, Robotos Imre tárogatóval, Sárosi kisbíró dobbal járul hozzá a cintányérokkal támogatott hangzavarhoz. Ha mostan felénk repkedne Scotus Viator, elégedetten ámuloghatna: mi hát, né hát, mit mind panaszkodnak, hászen veti fel őket a jókedv, *reassuring*, megnyugtató! megszüntetett Túzoltóegylet háborút, hadifogságot túlvészelt tagjai máglyarakásokkal kerítik a földeket. Torda elfoglalása előtt, a polgár-ország szervezésekor éltünk át ily egyöntetű teprenkedést.

Bátorkodtam megpendíteni egyházközségünk pénztárosának: elő kéne fizetni néhány *Cimborára*, legalább a vasárnapi oskolás nebulók számára. Fancsali ábrázata nem lepett meg, válasza azonban (noha megszokhattam volna) felbosszantott: szegény az eklézsia. Hogyhogy, Rezső lelkem? Úgy, ahogy hallani tetszett, így Rápolti, s a legparányibb hajlandóság se rebbent bandsító szemében.

*

„Estvéli kebeltársaság” gyűl össze a parókián; K. lelkész szívközeli, szerfölött bizalmas hív barátai. A rákosrendezői pályaudvaron bekövetkezett balesetet tárgyalják. A tiszteletes, házigazdához illőn, alig hallatja hangját, annál erőteljesebben kóvályog Demeter Ferenc főkurátor ablakrezegető baritonja. „Avval jöttél haza Pestről, fordította felém cvikkerét kislányunk behemót keresztapja, hogy beindult a lakásépítési akció, ha ezt egy kicsit részleteznéd, számadoltatott. Nem volt mit részletezzek, én csak azt hírlitem itthon, amit borjúfrikandós Bélától hallottam, Zubori meggyőződéssel mondotta, amit mondott (bárha egy cseppet túllelkesülten). Kis papném megjegyzést tett Bélára, általánosítót és bántót. Azonnal védelmembe vettem pesti atyámfiát, aki nagy segítőkészségről tett tanúságot, midőn Ákos érvényesülését egyengette. Ne általánosítsunk, óvtam Ibolyámat, bárcsak Zubori Bélákból állna egész Csonka-Magyarország, az se baj, ha szivárványos képzeletük el-elragadja őket. Tessék tudomásul venni, hogy Magyarhon meggyötört és kifosztott ország: szegény az államkincstára. Be se fejeztem, Jankó szánta el magát szabados közszereplésre, hagyján: volt a fejében. De Bogdán! És minő vereskáposztás ábrázattal! Mitagadás: kellemetlenül érintett Annánk filigrán keresztapjának gondolatfuttatása. Ritka indulatosság és feyelmezetlenség uralta a parókiát, Ibolyám helyett, hogy megrekcumozta volna a társaságot, odaadón pedálozta a varrógépet, úgy tapasztaltam: kedvére volt úgy a Ferenc, mint a Flórián magatartása, szomorú. Nem pazarlom anilintentámat, nem koptatom mártogatós tollamat a kínos disputa foglalatára. Éjfél mutat a Pestről hozott Junghans, a veranda gerendájában lakó kopogóbogár is elcsendesült.”

*

Történelemlecke Soltészról, nem szégyen. Igen, hogyne, így kántortanítónk, van hátra néhány hét Mihály arkangyal napjái, Onifor pópa aligha tévesztette el a dátumot. Mással magyarázható a gyertyás vonulás végestelen végig az olaszjegenyész úton. Tudniillik, így József atyámfia, 1600 szeptemberében vala a nagy csata Miriszlónál, mely ütközetben valójában a székelyek képezték Mihai Viteazul seregét, míg a kisebb rész Bastához állt át. Dehiszen az vesztett csata vala, csudálkoztam. Hát ez az, csudálkozott velem együtt oskolamesterünk, egyszer majd tessék megkérdezni az alsófalvi lelkésztől, hogy van ez.

A történelmi lecke kétszeres haszonnal járt, József szüneteltette ingerítő szokását: nem huzigált körömmel András-kereszteket kis papném féltett damasztabroszára.

*

Első sakkmérkőzés ebben a hónapban, a primnotar nyert, ráadásul még ki is okított: elnéztem futárain állását, úgyszintén gyalogelőnyömet, hát osztán persze hogy nem sikerült biztonságba helyezni királyomat. Ma megint a palakávás kútnál tologattuk a bábukat, ugyancsak elkalandozott figyelmem a játékról. A funerátor segédje nősülni készül, tárogatóval búcsúztatja legényéletét. Robotos visszatárogatta teológuskoromat: vizsgára készülök a Hunyadi téri parkban, kék cédulát dug orrom alá a vén jegyszedő, két krajcár, fiatalúr! A park külső sétányán szakaszvezetők markolásszák a hajlandós lányokat, kik színlelt vonakodással viháncolnak, vagy már aprókat csukladoznak a késztetéstől, miközben én próbálom memorizálni Tacitust vagy Horatiust. A Bocskai tér északi oldalán lévő ref. teológia tárogatója vet véget elkanászosodott képzeletemnek: kapom magam, irány a Kossuth Lajos utca, rohanvást az unit. teológia konviktusára, vacsoraidő. Nem akar rámtalálni az álom, nyakatekert párázna helyzetek elevenednek meg merő érzéki sodrásban. Éjfél ut a Szent Mihály-templom harangja, vad elhatározás fogan meg bennem: felkeresem fivéremet, meghívatom magam a legközelebbi társas összejövetelre, ezúttal nem mulyáskodom, alávetem magam a kikerics szemű vígözvegy csábításának. [...]

Kelletlenül állítottam új hadrendbe seregemet. Ha a főjegyző vendégeskedik nálunk, ragaszkodó híveim is elkerülnek a borostyánnal futtatott paplakot (szívközeli társaságom némely tagja csakúgy). A konok templomkerülők évek óta állnak zászlós Kelemen és Hajdu írrok befolyása alatt: na, papunk a regáti jöttmenttel (pityipalkóval, senkiházival, et cetera) bábuzik, sutyorogják, agyba-főbe agyabugyáltatja magát, gaszulál a primnotarnak, magyar s unitárius létére, meddig túrjuk ezt?!

A második partit is elvesztettem, de nem a visszatárogatott teológuskorom okán. Hallgattam Soltészra, Onifor helyett azonban Enea Pop primnotart fogtam vallatóra. Megkaptam a választ: incontestabil, kétségtelen, hogy vesztett csatákat nem szokás ünnepegni, s nem vitás, Miriszlónál vereséget szenvedett a vajda, de megemlékezni róla szomorú kötelesség, *totdeauna*, mindenkor. Miriszlónál Mihai Vodă csak ütközetet vesztett, nem háborút, Mihai Viteazul, így Pop emelkedetten, vesztett s megnyert csatáival a miénk, úgy fogadjuk el, ahogy ajándékba kaptuk a Dumnezeutól: erényeivel, esendőségeivel egyetemben.

Nem az, hogy zavart lelkendezése, hanem az: gondolkodóba ejtett, és hirtelen sok mindentől elment a kedvem, s hiába próbálom a tárogató emlékidéző hangjának tulajdonítani bicsaklott hangulatomat. Megkísértett az undokság: vajha, nagyon meglepődne őkelme, ha megmondanám, kik segítették Mihait diadalra Sellemberknél, például. S kik hozták be Erdélybe, s emelték Erdély fejedelmi székébe Gyulafehérváron? [...]

*

Alsó-Szentseren Hulbulan sekrestyés irányítja a termőföldek védelmét: nagy szervező Onifor egyházszolgája, emlékszem őkelme híres organizálásaira, anno 1918–1919. Traian felebarátunk nem tudta megnyerni Vitán Elemér fúvosait, Sárosi hivatalból pufálja a kutyabőr. Kérdőre vontam a primást, miért bőszíti az örökké kapatos sekrestyést, kinek hiányzik a vádaskodás: megtagadjuk a segítséget alsófalvi román felebarátainktól.

Hátosztán mér, csudálkozott Elemér, hátosztán van zenekara alsófalunak is, hátosztán a tavalyelőtt ők elgyűttek hozzánk csimpolyáikkal, amikor a varacskosdisznók majdnem felfalták úgy a terményt, mint az embereket, csak a drága jó Isten mentett meg bennünket.

Vitán ment, Holló jött, harangozóm gazdagon megjutalmazta magát a Szél baronessék és a parókia földjén töltött dolgos hétköznapjaiért: alig állt a szlavóniai tölgyből faragott pótlában. Siránkozott: azért ivutt, mert nem tud aludni, Hulbulan csimpolyásai az impériumváltást juttatják eszébe, a nyekergő dudák rémisztő emlékeket bolygatnak. Sorolni kezdte, leintettem: jó az emlékezetem, nincs szükségem serkentésre, felejtjük el a derések és botozások évadját, ne elevenedjenek fel álmainkban se.

*

Levél fivéremtől: nyilvános vita robbant ki a pesti és a szegedi professzorok között, előbbiek nehezményezik: a repatriált magyar diákok után százával jönnek az elűzött zsidó diákok Románia különböző tájairól, miközben az anyaországiaknak is alig jut hely. A szegedi professzorok kellő eréllyel utasították el a fővárosi orvoskar panaszát. Mindkét fél Klebelsberg Kunóhoz fordul: tegyen őkelme igazságot.

Visszalapoztam diáriumomban: nagy takarékos vagyok, mondhatom, túlteszek Rezsőn is. Bezzeg Mihai vajdától nem sajnáltam a tentát, a tollhegyet, az elektromos áramot sem. Múlt hét péntekén szerfölött kínos disputa szabadult el: indulatosság és szabadosság grasszált a nappaliban. Holló nagyot rikkantott az ajtó melletti díványon: Csonka-Magyarország, nem ország! A főkurátor kedvtelve bólogatott, dicsérte a kapatos egyházfit: ez a beszéd, Jankó vitéz! Több se kellett a harangozónak: egész Magyarország, mennyország! Hagyján. Felcihelődött a heverőről, megragadta a boroskancsót, töltött a poharakba (a sajátjába csordultig), kérés vagy felhatalmazás nélkül, otthonos szabadossággal. Még ez is hagyján, de elvette a szót vereskáposztásodó doktorkánktól, aki megjegyzéseket tett az augusztusi ünnepekre. Bogdán védmondatomból indult ki, miszerint: szegény az államkincstár. Kislányunk filigrán keresztapja megpróbálta visszaragadni a szólás jogát, balga igyekezet. Holló se látott, se hallott, galagy hangon firtatta: vajon hány korona gurult szerte-szét, hány jó koronákat emésztettek fel a girlandos, konfettis bálók, eszem-iszom, merő zeneszó farsangok, tisztesség ne essék, erről akarom hallani a tiszteletes úr véleményét.

Megadatott ez is: saját parókiámon, saját harangozóm számadoltatott, s láthatam: képzeletbeli karéjban áll Jankó mögött az egész társaság, Ibolyámmal együtt, szomorú. Azt válaszoltam, nagy visszafogottsággal: lehetőleg ne ítélkezzünk, hogy jövünk hozzá a székesfővárostól távoli aranyosszéki medencében, hogy mások bugyellárisa fölött rendelkezünk. Nemcsak kebeltársaságomra, magamra is haragudtam, szerfölött. A felzúduló vita elől – kitértem, ill. kirohantam cigarettázni az üvegezett verandára. Mi a tanulság? Nem tudom. Legfeljebb annyi: valóban nehéz az emberekkel bánni, mert nem könnyű szeretni őket. Megérteni a legnehezebb, talán.

*

Bogdán doktort két alkalommal látta sírni: Torda elfoglalásakor és a trianoni diktátum nyilvánosságra hozatalakor. Szeptember 11-én a bámészködő gyerekek elől tereli hivatali irodájába a „törpincs termetű, de szívéig érő” bizalmasát. A török csapatok bevették Szmirnát, hajtóvadászatot indítottak a görög és örmény vezetők kézrekerítésére. Éjjel a török lakosság behatolt a görög és örmény negyedekbe, fosztogattak, gyilkoltak; nem irgalmaztak a csecsemőknek sem. „Leültettem a megviselt szofára – számol be hétfői napfoglalató-

ban – : úgy festett a heverőn, akárha egy zokogó gnómocska. Feszengtem módfelett, hozzászoktam: Flórián ad úgy lelki, mint egészségi tanácsokat, minden apró-cseprő panaszunkkal őkelmét terheljük. Tüzetesen mustrálgattam íróasztalom rekvizitumait, mintha először látnám a kék erekkel futtatott márványkalamáríst, a keleti majmocskákat, szerettem volna fülemre tapasztani tenyeremet. Világ, emberszabású világ, hüppögött örmény vétetésű atyámfia, aki eddig nem tudott betelni Kemal diadalaival, emberszabású világ, erről hirdettél ígét pünkösdkor. Arca ráncait felpuhították a könnyek, állát tyúkmellére horgasztotta. Földi vadon, Zoltán, botránysos. Nem vitattam, magam is vizszaltan voltam: torkomat köszörültem, huzamosan."

*

Visszaadtam a múltkori vereséget (sáncolás, király elleni roham: matt!): a primotar zavartan matatta lazacszínű nyaksálját, *stángaci*, magasztalta le saját magát, ügyefogyott. Engem se tölt el örömmel, ha vereséget kell bevezetnem a partifüzetbe, de kedvetlenségemet nem avval vezetem le, hogy – teszem azt – a román politikai élet visszásságait pedzegetem. A román lapok is foglalkoznak a szegediek és a pestiek konfliktusával, jegyezte meg főjegyzőnk. Kicsit kizökkentem az őkelme számára megszkott jámbor túrésemből, azt mondtam: domnu Pop, a szegedi és a pesti professzorok vitája éppen a román egyetemekről kiutasított zsidó diákok miatt tört ki. Az önök zsjurnalistái, *cum să spun*, hogy mondjam, talán úgy: manipulálnak. Szemet hunynak a romániai zsidók ellen irányuló, szerfölyött összehangolt kizszorítódsi láttán.

*

Szeptember 13-án az Eladott menyasszonyt nézik meg a kolozsvári operában: „Kedves, egyszerű paraszti történet, Szmecana invenciózus muzsikája még Ferenc atyámfiát is megfogta, Emike asszony boldog vala: sikerül rákapatni behemót férjeurát a nemes muzsikára. Előadás után vacsora a Gambrinus-ban (főkurátorunk vendégeként), Ibolyám és Emília elmélyült véleménycseréje az idei párizsi kalapdivatról: a nők főfedői cilinderformát utánoznak, velurbáronyból vagy brokátselyemből készülnek, jó tudni az ilyesmit. Mulatságosabb esemény, mint a Szmirnában történt mészárlás." *A Demeter házaspár a Központi Szálló-ban, a tiszteletesék a teológián hálnak; másnap délután szállnak fel a Melicher-féle társasbuszjáratra, s érkeznek meg Tordára.* „Az intézetben hallottam: ifjaink örömetst mennének más egyetemre is, ábrándok. Nem bírják anyagilag a világi univerzitásokat, sokan választják kényszerűségből a papi pályát, szomorú."

*

Szegeden hunyt el Apáthy István, nyugodjon békében. Főkörmánybiztossága alatt, ha kurta ideig is, a becsület uralkodott Mátyás király városában: a panamisták meghúzták magukat, a hatalmasok visszafogták kapzsiságukat. Őkelme sokat vesződött a körmánnyal, nem győzte figyelmeztetni Budapestet: Románia olyan intézkedéseket hoz, melyek sürgőssé teszik az erdélyi gyepük komoly megerősítését. A Duna-parton Ferenc rögzött mozdulatát gyakorolták: áh, beszéljen csak Apáthy, kitelik az idejéből.

Kántortanítónk felhagyott az András-keresztek huzigálásával, sőt, kizökkent életunt hallgatagságából is: hallomások, érzelmek, olvasmányélmények, ezek zavarták meg örökké az anyaországi oktondi főket, így József atyámfia túlhajtott indulattal, némileg elkanyarodva az alaptémától. Csak néztünk egymásra: ebben a lagymatag emberben ennyi kutyavér buzog? Tarkóig nyúló homlokán életes pír terjengett, mondta

a magáét kegyetlenül: Apáthy István hiába hivatkozott tapasztalataira, tessék már valahogy észrevenni, hogy az Erdélyben élő magyarok hátrányos helyzetet szenvednek, s valahogy próbálják elfelejteni odaát a hamis legendát, miszerint az erdélyiek oly életrevalók, lélekjelenlétesek és furmányosak, hogy miként a macska, talpra esnek mindenkor. [...]

Biriborbála meglepő kérdése (vendégjárás után): orto-kuzin, mit jelent, tiszteletes úr?

Kolozsvári napfoglalatomhoz, pótlólag: igaztalan voltam asszonyainkhoz, ugyanvalóst, jobb kedvem támadt volna a Gambriusban, ha a párizsi divat részletezése helyett a szmirnai rémségeket tárgyalják? Istenem, milyen önző tud lenni az ember, s mennyire vágyik a képzeletbeli csigaházban való kucorgásra.

A román Nemzeti Párt egységes blokkba akarja tömöríteni az ellenzéket – értesül Enea Pop főjegyzőtől. – Iuliu Maniu pártvezér számít a kisebbségek támogatására. Maniu történelmi igazságszolgáltatásnak tekinti a gyulafehérvári határozatokat; Vasile Goldiş fogadkozik: a megnyert választások után elszánt s következetes harcot indítanak az „Alba Iulia-i hotărâre” valóráváltásáért.

Pálfi Ádám elnök-presbíter, az EMKE lelkes szervezője hozza a váratlan hírt: megalakult a Magyar Nemzeti Párt. A somkóro illatú diáriumban meglevenedik Demeter Ferenc dr. csaknem hét évtizeddel ezelőtt elhangzó „fanyalgó baritonja”:

– Csak tudnám, milyen alapon véleményezzük a magyarországiak széthúzását, ah – hessint lapátenyerével a poharak fölött –, megáll az ész, és kecskebukát vet. A Magyar Szövetség betiltás alatt áll, nincs összhang a Kós-féle Néppártban sem, mikor jön meg az eszünk, legalább nekünk, erdélyieknek. Éppen ideje volna tisztázni az egységes magyar érdekeket, pártérdekek helyett, kutyafüle. Aztán! Még az új alakulat szónokai sem egységesítették elképzeléseiket, egyik a földbirtokosságra, másik a népretegre alapítaná a pártot, na, vajon melyik volna célravezetőbb, ah, meg kell zavarodni.

*

Annánk filigrán keresztapja azóta is a Szmirnában történtek hatása alatt gornyadozik. Szemernyi derű nélkül adta elé a praxisában megesett képtelenséget: Hulbulan avval állított be a rendelőbe, hogy kér valami szert, amitől elhullik a haja, de csak a homlokától a tarkójáig. A sekrestyés „fejileg” is hasonlítani óhajtana bálványozott pópájához, azért növesztett szakállt, mely formailag terüls ugyan, de ritkasága folytán deplorable, siralmas.

Tegnapi nap- és eseményfoglalatomhoz: el se enyészett Ferenc fanyalgó baritonja, rákezdet Pálfi, aki híven szokásához, álltában markolásza a tonettszék támláját. Presbíterünk (utólag) fűzött kiegészítést oskolamesterünk minapi életes kirohanásához. Az elhunyt államférfi nemcsak a határok körültekintőbb vigyázására sarkallta Budapestet, figyelmeztetett az erdélyi magyar birtokosságra leselkedő armánykodásokra is. Miközben a székesfővárosban pénztelenségre hivatkoznak, Bécs és Bukarest titkos csatornákon folyósítja a segélyt, következésképp a szászok és a románok egyre több földet vásárolnak fel. Apáthyt megelőzőn, az erdélyi képviselők számtalanszor szóvá tették az országgyűlésben, urak, figyelem, az Albina Bank jelmondatát szeretnénk ösmertetni önökkel, mely ekként hangzik magyarul: akié a föld, azé az ország! S mikor fundálták ki e jelmondatot, igazgatta meg kék surcát Pálfi atyánkfia, biza a múlt században, nem sokkal elbukott szabadságharcunk után. S beérték a jelmondat kiötölésével? Biza nem érték be, már az első intrádára felvásárolták a Mezőséget, s tekintélyes területet Aranyosszék keleti végeiből, jóccakát mindenkinek, vár a jószág.

Jankó szólt elnök-presbiterünk után: a fődszeretettel nem vót baj, Ádám gazda, nem a Csont főhadnagyok katonáin múltott, hogy elvesztettük, rakja belé Ák Ábel, tisztesség ne essék.

Napközben ritkán jutnak eszembe a zöldessárga kőből faragott figurák: negyedik esztendeje kuporognak írókézszetlem levélnehezékén. Karácsonyi ajándék kis papném jóvoltából, hangsúlyos tanács kíséretében: ezekre a majmucákra gondoljon a regáti fezőr jelenlétében. Többször megesett, hogy én emlékeztettem fésületlen kijelentései után a keleti majmocskákra. Mire életem párja (valami elképesztő logikával): csak nem képzeli, hogy úriember létere feljelent egy gyöngé nőt?

Ma szerfölött undokul viselkedtem, ráadásul Ferenc jelenlétében. A primnotar újfent a magyarországi eseményeket firtatta, eléadván: mekkora vitába elegyedett Ilarionnal, melynek során felhívta aljegyzője figyelmét a román újságírók manipulációira. Inkább arról rittyentenének cikkeket, futott ki a számon, hogy a honi kiszorítósi immár az iparosképző intézményeket sem kíméli: a kolozsvári Vasipari Szakiskola első évfolyamára *sapte, 7!* magyar gyereket vettek fel, mindössze. Továbbá, mondtam, ne a pestiek és a szegediek konfliktusáról ontsák cikkeiket, nézzenek körül saját hazájukban: mi zajlik, például, Moldova székvárosában? Furkósbotok suhog-
nak, a jászvásári dékán nem numerus clausust emleget, hanem végleges kitelepítést. Madagaszkár szigetére evakuálná a romániai zsidóságot.

Jól nézünk ki, minap: boroskancsó fülének otthonos megragadása. Tegnapelőtt: atyai apósom gyakja meg-je helyett társalgási irállýá válik egy alparíbb fordulát, na, nem úgy van az! Tegnap undokságomból mára is maradt: leteremttem a harangozót. Holló hátrakulcsolt karokkal, elszántan: tessék, páholjon el, megérdemlem, legalább egy legényest pofont kenjen le, tiszteletes úr. Persze hogy nem tudtam megőrizni zordonságom.

*

Levél hajdani etelkafalvi presbiteremtől, mellékletként egyszerűségeen szép (kicsinyég megkéssett) Kisasszony napi vers: Nagy örömmel, énekléssel / zengedeznek az egék / Vidámságot, nyájasságot / mutatnak a földiek: / Mert ma názáreti Mária, / mint a legszebb rózsa / Bimbaja kinyila, / Szüzesség virága, ékes lilioma: / Kisasszonyunk, Mária.

*

Itthon maradt tanárok, tudósok, kutatók két esztendővel ezelőtt indítottak mozgalmat a felekezeti Tudománygyetemért. Törekvéseiket állandó gáncs érte. Múlt héten sikerült magyar tanszéket létrehozni románná tett Univerzításunkon, végre: magyar nyelv- és irodalom szak indul Kristóf György jeles irod. történész kormányzásával.

Ma kétszeres meglepetésben részesített Anna Eszter szélehozza keresztapja: 1. Megdicsért! 2. Kiderült, nem itta meg magában a Pestről hozott italajándékot. Keblemre, amice, jól odamángáltál Popnak, derék volt, Zoltán pap. Ezúttal nem a lupét, hanem a tömzsi vereskeresztel címkézett flaskát húzta elé szederkék öltönye belzsebéből. Ha sejtette volna: kevesen múltott, hogy oda ne kínáljam az ajándékba hozott itókát román lelkészársaimnak valahol Bánffyhunyard és Sztána táján, mikoris fülkénkben nemcsak a szinonima keresgélés láza hágott magasabbra a kelletténél.

Tegnapelőtt, így Góliát Feri, fél kilót hízott a májam, keményen odacsesztél (sic!, van kitől tanuljon Jankó) utódomnak, nosza, húzzál egy jót, a tiszteletes asszony és Emike a virágágyásokat gyámoltják.

Tudattam kandúrbajszos barátommal, hogy oldalbordám is gratulált, nincs értelme dugva kortyolgatni: cigányútra talál futni a jóféle gyomorerősítő. (Csakugyan megdicsért hitvesem. Mire én: hát a majmocskák, a keletiek? Na és aztán, annyi, emelkedett lábujjhegyre, s fonta nyakam köré velurbársony karjait... Sittim-völgy.)

*

Szeptember 20-i napfoglalatában Füssy Józseffel folytatott eszmecseréjéről számol be. Nem osztja mindenben az Aranyosvidék laptulajdonosának meglátását; mégis hagyja meggyőzni magát, „részt szeretet és megbocsájtás okán, elvégre pap volnék, mégha csak amolyan mezei, másrészt belátván: össze kell fognunk, s tudomásul kell vennünk végre valahára, hogy csak nekünk sajgó s lobos seb Trianon, se földön (félek: se égen) senki másnak. El kell fogadni a cikkíró sommázatát: bizony a ránk szakadt katasztrófához hozzájárultak a háborút megelőző, felelőtlenül eltékozolt évtizedek is.” A bizalmas estvéli kebeltársaság megvitatja a Keleti Újság „két kolumnás vezető cikkét”; egyöntetű nézetazonosság csak „az évtizedeket illetően” alakul ki. A „decens eszmecserét” és „indulatment” vitát kiváltó írást a másodszülött unoka keresi ki 1991-ben az Országos Széchényi Könyvtár mikrofilmtárából. A vezércikk címe: A határon túlra (a szerző nincs feltüntetve).

Magyarország békés elhelyezkedésének és utógondolat nélküli végső megnyugvásának a kialakulása nekünk, az utódállambeli magyar népkisebbségnek, és révünkön némileg az utódállambeli többi népkisebbségeknek is életérdeke. Nemcsak azért, mert az emberiség közösségében benne vagyunk mi is, és az emberi közösség minden országra nézve kegyes indulatnak érzi a szaggató kínlődások meggyógyulását. Nemcsak azért, mert az utódállambeli magyarságnak rokoni és történelmi együttérzése van az ő törzsnemzetével. Hanem legfőképpen azért életérdeke az utódállamok magyar népkisebbségének Magyarország megnyugvása és rendes államiságának kifejlődése, mert mindenütt ettől függ, hogy az utódállamok a hozzájuk szakadt magyar népkisebbségek iránt bizalommal legyenek, és e bizalom folytán olyan közéleti szabadságokat adjanak nemcsak a magyarnak, hanem minden más népkisebbségnek, ami őket anyagi és szellemi sorsvezetésükben tökéletesen kielégíteni tudja. És míg az utódállamokban ezek a kielégítő állapotok el nem következnek, addig itt is csak folytonos belső remegések, a határok miatti féltékenység folytonos idegessége zavar meg minden nagyszabású államépítő koncepciót. Szóval, a magyarországi nyughatatlanság így okoz közép-európai lázas állapotokat, melyek hol alattomban lappanganak, hol nyíltan kitörnek.

Most is összeesküvés hírek, a kisanant megtorló szándékainak a híresztelése, népszövetségi tárgyalások aggodalmi, aztán nemzetközi fórumok és összeköttetések vádjai hozzák előtérbe Magyarország ügyét. Háttérben pedig ennek az előcítálásnak a legkínzottabb szenvedői mi vagyunk: az utódállamok magyar népkisebbsége. Mintha egy konok, indulatos, túlfutott lelkű per folyna, melynek mi vagyunk a tárgyai, és a peres felek lelkünk-nél-testünk-nél fogva mind minket cibálnának hol erre, hol arra. Rémülten és fájva szeretnénk ebbe a pörvitelbe belekiáltani, hogy hagyjanak már békét nekünk, és így hagyjanak békét saját maguknak is. Van más megoldása is a pörösködésnek; az, hogy az új államhatárok közt minden ország a maga megmaradt, vagy újonnan szerzett népiségével maga rendezze el magát. Ami közösség van a mindenütt való magyar kérdésekben, annak barátságos együttértés lehet csak a megoldója.

Szeretnők ezt a határokon átkiáltani volt államunk, Magyarország felé is, tiszta szívből, a magunk külön életösztönének a felsikoltásával és az egykori nemzettörzs

iránti kegyeletünk fájdalmaival. Nem jól csinálják ott se a dolgot, mikor színleges szépmondásokkal a trianoni békére esküsznek, viszont az országcsorbulásért egymás ellen vádakot szítanak, s a nemzetközi béke magyar híveit hazaárulás gyanújával és terrorista nekilendülésekkel száműzetésben tartják. A száműzöttek az üldözött vad kétségbeesésével acsarkodnak vissza, a magyar állapotok megbélyegzésének a vádjaival válaszolnak, országot-világot a maguk szenvedő ügyének a pártolására igyekeznek fölhívni, s így lesz nyílt seb és világlázassági gócpont a magyar föld Európa közepén. Olyan nyílt seb, amit körös-körül mindenki elkötni, kivágni, kiégetni akar. És a magyar föld kormányzói erre további nekibúsulásokkal szorítanak meg minden szabadságot, félnek a saját bíráló hangjuktól is, folyton a haza veszélyének a lázában vízióznak, mindenki gyanús, aki nincs az ingatag hatalmi polcokon, vagy aki oda több népi őszinteséget, több összeszedő akaratot és minden szomszéd felé való barátságos tájékozódást akar. Így megy ez a végtelenségig, míg immár Prágában a megmaradt magyar föld felosztásáról is térképeket gyárthatnak és propagandákat indíthatnak.

És akkor is mind csak mi, a szétszított magyar kisebbségek sodródunk bennebb a gyanúval és nehezteléssel körülvevett állapotokba. Nekünk a kisantantot kiegyenlítő, okos, rendes, mintaszabadságú Magyarország kialakulása mostani határai között is biztosítani tudná, hogy új államainkban barátságos és nyugodt legyen az elhelyezkedésünk. Ehelyett minden ilyen reménységünket visszalöki az, hogy Magyarország magával vívódik és száműzött fiainak a tanúságát is maga ellen idézi. Ennek a vádló, diszkreditáló tanúsnak, ennek az önmarcangolásnak az új államhatárok boldog békéje érdekében immár meg kellene szűnnie. Az új államhatárok közötti Magyarország boldog békéjéhez sem kell több föld, csak a száműzöttek saruinak a pora.

Szólunk kell az emigrációról is. Jeles írók, tudósok, politikusok vannak köztük, az ő nevük áll előtérben, őrájuk gondolunk, mikor száműzött helyzetüket szomorúsággal látjuk. Látjuk, hogy kétségbeesésükben az utódállamok kisebbségi politikájának is irányokat akarnak adni, amely akaratban megvan minden becsületesség, de mégis hiányzik belőle a törzsmagysárg együtthangzása. Így csak külső hang, a mai magyar kormányzati rendszer által üldözöttek hangja minden jóakarattal, amely iránt sehol se lehet meg a kellő bizalom, mert mindenütt csak azt vethetik ellen, hogy ez a politikájuk is csak a mai magyar rendszer elleni elkeseredésnek az iránya, és nincs megalapozva s magyar közös akarattal. Minden jó szavuk is diszkreditálóan hangzik el mindenfelé, nincs aki megfogadja, viszont a törzsmagysárg szinte „csakazértis” dacával helyezkedik szembe az emigráció minden elképzelésével, mely az utódállamok felé való tájékozódást ajánlja. Ez aztán fölveri az emigrációban is a további elkeseredést és megy tovább azzal a harcmodorral, mely Magyarország állapotai iránt a világ bizalmatlanságát még jobban fölajzani akarja. És ennek a sok-sok keserűségnek végeredményben mind mi isszuk meg a levét, azok a magyar kisebbségek, melyek új államaikban a magyar föld felé irányuló békés állapotok kialakítására volnának hivatva.

Szeretnénk a határokon átkiáltani, hogy szűnjenek meg ezek a keserű testvérharcok. Szűnjék meg a magyar földön az a bizalmatlanság és ellenségeskedés, mely a hazaárulási vádak fogcsattogásával üldözi azokat, kiknek a háború leszerelésében szerepük volt. Világparancsnak, történelmi kényszernek tettek eleget ezzel. Sorsuk nem száműzetés kell legyen, mert ők is csak sokat szenvedett és sokat fájó magyarok. Esetleg sokat tévedtek is – de ki tudja megmondani, hogy ki tévedett a legnagyobbat? Azok-e, akik a háborús politikát csinálták, vagy azok, akik ez ellen cselekedtek? Most hiábavaló ezen vitatkozni, mert ezzel Magyarország magán semmit sem segít. Neki az adott

helyzetekben kell megtalálnia magát, s avégett minden fiának az értelmi és anyagi erejére szüksége van. Az emigránsok erejére is, azokat is haza kell vinnie, hogy otthon tudjanak segíteni az egyoldalúvá ijedett állapotokon. Teljes magyar közösségnek, a kiülődőzött vélemény szabadság minden őszinteségének együvé kell jönnie, hogy mindenlátással megállapíthassák az új Magyarország új élettudatát.

Ha ez meg nem történik, hanem künn az emigráció és benn a kurzus szórják Magyarországot vonagló testén a gyűlöletátkokat, senki se hisz ennek az igazságában és senki meggyőződéssel nem követheti ezt a gyűlölködést. Legfeljebb minden utódállam és minden jóakarató semleges közvélemény is ezt a gyűlöletfészket elszigetelni akarja, kicsapó lángjait gyanakodva és védekezve nézi. A gyanakodás és védekezés pedig a magyar népkisebbségek ügyét temeti el a legsötétebben és föltámaszthatatlanul.

Átkiáltunk a határokon, béküljenek ki, bocsássanak meg saját maguknak, derüljön fel a lelkük a más népek felé való nézésben, hogy a más népek is felderülni tudjanak, és így mi is élni tudjunk a más népek között. Átkiáltjuk ezt a határokon. Életösztönünk szavával kiáltjuk! Meg kell hogy hallják, ha testvéri vér foly bennük, vagy ha csak egy csepp közösségük is van az emberiség lelkiismeretével. Meg kell hogy hallják!...

*

Kolozsvárra készül a főjegyző: eleven valóságban akarja látni bálványozott politikusát, Ionel Brătianut.

Gyulafehérváron lázas előkészületek folynak: közelít a nap, amikor koronát illesztenek I. Ferdinánd fejére. A háromnapos ünnep 75 millió lejt fog felemészteni, tudom Salamontól.

Veszedelmes rablóbandát tettek ártalmatlanná Abrudbányán. Mekegős hangú, ámbátor marciális kinézetű őrmesterünk ezt úgy adta elé, akárha élen járt volna a rajtaütésben (különben: soha más kifogásom ne merüljön fel Feneşannal szemben).

Puskás borbély újabban tréfás társasjátékok bemutatásával untat: miként emelünk fel egy szál gyufával három szálát, Istenem, ez is elviselhetőbb, mint sajátos bölcselmeinek sorjáztatása. Kis papném kérésére hagytam meg a bajuszomat, megszokom-e.

Szeptember 27. Szerda. Alma Materem jövő hónapban ünnepli három százados fennállását: csatlakozásra és támogatásra szólítja fel hajdani diákjait. Nagyenyedi vendiákok szorgalmazására Pártfogó Egyesület alakul a szegény sorsú, de kiváló előmenetelű diákok segélyezésére. A postaküldeményből kifelejtődött a tájékoztató lap (írtam Jeney Elek dr.-nak, holnap adom postára).

Továbbra is Alex atyámfia, ill. Hürlimann szervezi árkon-bokron csörtető fivéri levélváltásunkat. Írtam Ákosnak is, tolmácsoltam Füssy és kebeltársaságom (alig-alig megoszlott) véleményét, szomorú. Szomorú? Egyenesen tragikus, hogy odaát mindenki a másik nyakába akarja varrni az országcsorbulás ódiúját [...]

Nagyra van csapatával a korcsmáros: a Haggibbor 1:0-ra páholta Kolozsvár válogottját. Hürlimann kérdése: mit szólok az aradi cionista konferenciához? Válaszom: nagyrabecsülöm a nyelvrendelet elleni kiállításukat, szerfölött diplomatikusnak tartottam, hogy a konferencia elnöke három nyelven üdvözölte az egybegyűlteket, viszont sajnálatos, hogy elhanyagolta a negyediket – a magyart. Salamon jogi tanácsadója mentséget keresett a figyelmetlenségre (nem győzött meg): a mai magyarországi ostobaságok hálátlanná tettek egyeseket. Mire én: azokat az ostobaságokat nem méltó azo-

nosítani Deák Ferenc és Eötvös József nemzetével. A jászvásári furkósbotos hajkurázsásokról nem tettem említést, bárha azok is ostobaságok – nyomatékosítva, de még mennyire.

*

Jankó szerzeménye: egy kampós dinamóméter. Dinnyét mér vele, hogy miféle dinnyét, természetesen görögöt, ha felcsap természetűnek (hiába csóválja a fejét, tiszteletes úr, így tiszteletlenül). Nagyszerű találmány ez a szerkentyű, győzködött színjózan állapotban, az ember csak beleakasztja a dinnyébe, s leolvassa, hány kiló, kicsi helyet foglal el, nem mint egy mérleg, ami még zörög is a szekéren. Ömlött belőle a szó: ki-beszélte a krumplit a földből.

Megoldódott Biriborbála szerfölött zavarba ejtő kérdése, az orto-kuzint illetően. Takaros-faros harangozónénk és önjelölt kulcsárnénk füzetes beszélyt olvas, a főhős, lord Giankalesz, őkelme teljes hidegvérrel megy végig a kastély folyosóján, némileg elszontyolódva(?). Violet baronesse az ágyban hever, a félre csúszott takaró látni sejteti(?) keblének liljomfehér halmait. Giankalesz lord kellemes borzongást érez, szája szélén mély ránc keletkezik, mely nála a kéjsóvárság jele(?), orto-kuzinja fölé hajol, s tenyerét ráilleszti(?) mind a két ütemesen emelkedő eleven halomra. És így tovább. Ennyi komoly s értékes könyv, amerre csak néz a parókián, s BB ilyen vicik-vacak ponyvafüzetekkel rongálja karbonádó szemeit, legközelebb megmondom a véleményemet.

*

Tegnapelőtt elhárítottam a szokásos stampedli körtepálínkát, helytelenül cselekedtem: nem Salamonra neheztem, elvégre. Megköszöntem Hürlimann-nak, hogy a gyalogkurir révén fivérem kezéhez juttatja levelemet, s elhagytam a söntést. A Piac téren Vitán és társai áradtak korcsma iránt. Elemér mahagónibarna ábrázatán megbántódottság honolt: hátszótán nem tetszett megdicsérni, hátszótán biztos tetszett hallani, hogy fúvósaim segítettek elúzni az alsófalvi varacskosdisznókat.

Megdicsértem, szétosztottam fél tucatnyi kézfogást, s mitagadás: némileg csillapult rosszkedvem. A korcsmában egy kicsit elfacsarodott a szívem, melyet kis papném szerint hippopotamus számára méretezett a Teremtő: megfér benne minden náció. Neheztem a kolozsvári ügyvédre: hálátlanság, s ezzel el van intézve? Nem akartam idézni Alex atyámfia múltkori (s minő tárgyilagos!) megállapításait az ajsér módban vagy éppenséggel daleszban élő hitsorsosairól. Ne azonosítsunk minden közmagyart az ú.n. ébredőkkel, miként ne azonosítsuk a magyarságukban önfeledten megmerülő közzsidókat a magyarságukat nem vállalókkal.

Hír Mátyás városából: helyére került Petőfi emléktáblája, az új tanszékvezető professzor, Kristóf járt közbe egykori román tanítványánál, aki jelenleg a Kincses Város polgármestere.

Ma öste Annánk szélehozza keresztapja, méltatlankodva: mit kell halljak, mit rezőlelkemez te Rápoltit, miért instálod, tudod, mennyire fukar, na ki vele, hány *Cimborára* akarsz előfizetni, elvártam volna, hogy hozzám fordulj, Zoltán amíce.

*

Szeptember utolsó napján a Himnusz-pörbe fogott unitárius lelkészek újabb meghurcolásáról ad „kurta tartalmi foglalatot”. A hurcoltatás 1919-re nyúlik vissza, amikor fel-függesztették a hadbíróági tárgyalást. „Egyházi főtanácsosunk a per gyors és végleges le-

folytatása érdekében a kormánynál interveniált, tudom Ferencről. Hetek óta öl a nyugtalanság, várom Hürlimann izenetét, a megkönnyebbítő bizonyosságot: baj nélkül jutott át a Miasszonyunk útra címzett levelem. Kár vala részleteznem az augusztusi ünnepet, mely nélkülözött minden pompázatos, pénzpocsékló külsőséget. Feltételezem, Erdély valahány templomában tartottak megemlékezést, esetleg nem mindenütt ejthették ki kockázat nélkül első királyunk nevét, a szentseri Istenházban (nőm megszámolta: huszonhétszer) hangzott el. Eddig nincs baj, ezt a katonai vagy a civil cenzúra is elolvashatja, hagyján. Csakhogy azt is részleteztem Ákosnak, hogy nálunk az egész pompázat annyiból állt (akárcsak Március 15-én), hogy híveink kokárdákat tűztek a blúzgallérok és a kabáthajtókák – mögé."

